

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

"Εκδοσις ΜΟΥΣΙΚΗΣ & ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ — ΑΘΗΝΑΙ, ΘΕΣΣΑΛΟΥ 7

Συντάσσεται ἀπὸ Ἐπιτροπῆ — Διευτῆς Π. ΚΩΤΣΙΡΙΔΗΣ

ΤΟΣ ΣΤ'

ΑΡΙΘ. 71

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1954

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 3.50

Γ. Α. ΤΟΥΡΝΑΙ-ΣΣΕΝ

ΛΕΟΣ ΓΙΑΝΑΤΣΕΚ

3.7.1854—12.8.1928

Σ' όλα τὰ μεγάλα μουσικά κέντρα τοῦ παλαιοῦ καὶ τοῦ νέου Κόσμου οἱ εβδομάδες, ποὺ μᾶς πέρασαν, ἦταν τιμητικά ἀφιερωμένες στὸ ἔργο τοῦ Τσέχου μουσικοῦ Λέος Γιάνατσεκ, ποὺ στὶς 3 Ἰουλίου ἐκλείσαν τὰ ἑκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν ἡμέρα τῆς γεννήσεώς του. Ὁ Λέος Janacek συνεχίζοντας τὸ δρόμο, ποὺ μὲ τὸ ἔργο του εἶχε χαρῶσει ὁ Φρειδερίκος Σμέτανα, ὁ

ΛΕΟΣ ΓΙΑΝΑΤΣΕΚ

Ἰδρυτῆς τῆς Τσέχικης Σχολῆς, ἐξακολούθησε νὰ ἀποτυπώνει στὴ μουσικὴ γλῶσσα τοῦ τόπου του τὴ χαρακτηριστικὴ σφραγίδα τῆς φυλῆς του, καὶ εἶνε αὐτὸς κατ' ἐξοχήν, ποὺ ἐπέδρασε τὶς τελευταῖες τέσσερις δεκαετίες στὴν ἐξέλιξι τῆς τσέχικης μουσικῆς. Ἡ δικὴ του δρᾶσις ὡς ἐρευνητοῦ τῆς ἐθνικῆς μουσικῆς τῆς χώρας του, καὶ ὡς ἐξαιρετικὰ πρωτότυπου συνθέτου ὄδηγεῖ αὐτόματα στὸν παραλληλισμὸ του πρὸς τὸν Ζπέλα Μπάρτοκ, τοῦ ὁποῦ οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν Ἀνακάλυψι καὶ τὴν ἀξιοποίησι τῆς ἐθνικῆς μουσικῆς τῶν Οὐγγῶν καὶ γενικώτερα τῶν νοτιοευρωπαϊκῶν

χωρῶν, διαγράφουν παρόμοιο πρὸς τὸν δικὸ του δρόμο. Μὲ τὴν ἴδια ἐπιστημονικὴ μεθοδικότητά καὶ ἀκρίβεια, ὅπως ὁ Μπέλα Μπάρτοκ, ἐπίδιδεταὶ καὶ ὁ Γιάνατσεκ στὴ συλλογὴ καὶ τὴ μελέτῃ τῆς τοῦχο - οὐράβικης μουσικῆς στὴν ἐθνικὴ τῆς μορφῆ. Ὅπως ὁ Μπάρτοκ ἀφίνει καὶ ὁ Γιάνατσεκ στὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ τελειῶς ἀνεπαφῆ τὴν ἰδιορρυθμίαν καὶ τὴν οἰσία τῶν ἐθνικῶν μελωδιῶν, καὶ στὴν ἐναρμόνισί τους, περιορίζεται ἀποκλειστικῶς νὰ τονίσῃ καὶ νὰ ὑπογραμμίσῃ τὰ χαρακτηριστικώτερα τους γνωρίσματα. Ὅπως ὁ Μπάρτοκ, δημιουργεῖ ἀπὸ τὰ συμπεράσματα τῆς βαθεῖας του αὐτῆς μελέτης τῆς ἐθνικῆς μουσικῆς τὴν δικὴν του προσωπικὴ μουσικὴ γλῶσσα, ὅπου συνδυάζονται σ' ἓνα σπάνιο κράμα, γοητευτικὰ δυνατῆς ἐκφράσεως, ὁ πρωτόγονος ἀσθρομητισμὸς καὶ ἡ ἀπόλυτη τεχνικὴ δεξιότης. Καὶ μονάχα σ' ἓνα σημεῖο διαφέρει ἡ δρᾶσις τοῦ Γιάνατσεκ ἀπὸ τοῦ Μπάρτοκ: Ἐνῶ δηλαδὴ ὁ τελευταῖος αὐτὸς, ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμῇ, βρῖσκεῖ στὶς προσπάθειές του κατανόησι καὶ ὑποστήριξι, ὁ Γιάνατσεκ πρέπει νὰ περιμένῃ ὡς τὰ γράμματα του, γιὰ νὰ προσέτῃ τέλος πάντων ὁ κόσμος τὴν ἐπιστημονικὴ καὶ τὴ δημιουργικὴν του ἐργασίαν.

Ὁ Γιάνατσεκ, γιὸς ἐνὸς δημοδιδασκάλου καὶ μουσικοῦ γεννήθηκε στὶς 3 Ἰουλίου 1854 στὸ Χοχβάλνι τῆς Ἀνατολικῆς Μοραβίας, παρὰ τὰ σύνορα τῆς Σιλεσίας. Δεκάχρονο ἀγοράκι μπῆκε σὲ μιά παιδικὴ χορωδία ἐνὸς μοναστηριοῦ, ὅπου εἶχε γιὰ πρῶτο του δάσκαλο στὴ μουσικὴ, τὸν διευθυντὴ τῆς χορωδίας Krizkowsky, ἓναν ἐξαιρετὸ μουσικῶ. Ὅταν στὰ 1866 πέθανε ὁ πατέρας του, ἡ οἰκογένειά του ἐφτάσε σὲ φοβερὴ φτώχεια καὶ ὁ Γιάνατσεκ ἐξακολούθησε τὶς σπουδές, ποὺ εἶχεν ἐν τῷ μεταξύ ἀρχίσει στὸ ἐκκλησιαστικὸ δρᾶγανο, στὴν Πράγα καὶ μὲ φοβερές στερησεις ἕως τὸ 1875, ποὺ τοῦ δόθηκε μιά θέσις σὲ κάποια σχολὴ τοῦ Βrῦνν. Τὴν ἐποχὴ αὐτῇ, ποὺ ἐκυκλοφόρησε καὶ ἓνα βιβλίον του γιὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ τραγουδιοῦ, τοῦ δόθηκαν καὶ πολλὰς εὐκαιρίας νὰ ἐξασκηθῇ πρακτικῶς καὶ ὡς ἀρχιμουσικός, γιὰτι, μαζὶ μὲ τὶς διαφορὰς χορωδίας, διηρῦνε καὶ τὴν φιλαρμονικὴ ὀρχήστρα τῆς πόλεως, κ' εἶχε ἔτσι καὶ τὴν δυνατότητα νὰ παρουσιάσῃ τὸ δημιουργικὸ ἔργο τοῦ φίλου του συμπατριώτου, Νιβόρτζακ.

Τὸ ἔτος 1879 ἐγκαταλείπει μιά νέα σημαντικώτατη στροφὴ τῆς ζωῆς του. Εἶνε 25 χρόνων, κ' ἀποφασίζει νὰ ζαναρχήσῃ τὴ θεωρητικὴν του μόρφωσι, μπαίνοντας γιὰ τίς σπουδές του αὐτὸς στὸ Ὀδείου τῆς Βιέννης καὶ ἔπειτα τῆς Λειψίας. Τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἐξασκησις αὐτῇ, καθὼς γινόταν ἐπὶ δύο συνεχῆ χρόνια σύμφωνα πρὸς τὴ Γερμανικὴ παράδοσι, δὲν τὸν ἐμπό-

δισε άργότερα νά παρουσιασθῆ ὡς ἔθνικός συνθέτης ἐξαιρετικῆς πρωτοτυπίας, ἀποδεικνύει πόσο γερά ἦταν ριζωμένη μέσα του ἡ πρωτοτυπία. Στὰ 1891 γόρισε ὁ Γιάντασεκ πίσω στήν πατρίδα του καί ἔβρουσε στό Βrűnn μιά ἰβωτική σχολή ἐκκλησιαστικοῦ ὄργάνου, ὅπου ἐδίδαξε ἐπί σαράντα σχεδόν χρόνια. Ταυτόχρονα στίς τέσσερες αὐτές δεκαετίες τῆς παιδαγωγικῆς του δράσεως, στό Βrűnn ἐδημιούργησε καί τά κυριώτερα ἀπό τά θεατρικά καί τά συμφωνικά του ἔργα μέσα σέ μιάν αὐτόχρομα συγκινητική αὐταπάρνησι καλλιτέχνου, πού ἔχει τήν ἐπίγνωσι τῆς ἀδικίας, πού τοῦ γίνεται ἀπό τόν κόσμο, ὁ ὅποιος δέν δίνει καμμιά προσοχή στό ἔργο του, κι ὁμως αὐτός ἐξακολουθεῖ μέ ἀσάβληνη ἐπιμονή νά ὑπακοοῦει στήν ἐνδόμυχη φωνή πού τόν προστάζει νά δημιουργήσῃ. Στήν ἀσχολία του μέ τήν ἔθνικη τοσεολοβάρικη μουσική τὸ ἐνδιαφέρον του δέν περιορίζεται μονάχα στό μουσικό παρά—σχεδόν περισσότερο ἴσως—καί στό γλωσσικό στοιχείο. Ἐπιδιώκει κυρίως μιά νέα ἐσωτερικώτερη σχέση μεταξύ φθόγγου καί λέξεως. Ζητᾷ νά ἐπιτύχῃ—κατά τόν τρόπο, πού ἐγκαινιάσε ὁ νατουραλιστικός βερισμός— μιά ζωντανή μουσική ἀπαγγελία καί γιά νά φτάσῃ σ' αὐτήν δοκιμάζει χιλίους διαφορετικούς τρόπους, κάνει ἀναρίθμητες προπαρασκευαστικές πολυετείς μελέτες, ὅσο γίνεται πιδό ἀκριβολόγες, σχετικές μέ τόν τόνο καί τίς σχέσεις του μέ τίς μύριες ἀποχρώσεις κάθε μοροβικο-σλαβικής διαλέκτου, κρατώντας καί λεπτομερεῖς σημειώσεις πάνω σέ κάθε του παρατήρησι. Στίς διαδοχά λοιπόν τόν τόνων τῆς ἔθνικῆς αὐτῆς διαλέκτου βρίσκονται οἱ

καθαυτὸ ρίζες τοῦ προσωπικοῦ του ὄφους, ὅπου τόν κυριώτερο ρόλο δέν παίζουν θέματα ἢ μουσικαί περίοδοι κατά τήν πατροπαράδοτον συνήθειαν, παρά σύντομα μοτίβα, ἀπλά, πού κλείνουν μέσα τους κάποια χρωματικῆ ἐνταση.

Ὅπως εἶπαμε καί παραπάνω ἡ ἀναγνώρισι τοῦ ἔργου του, ὡς τὸ κατῶφλι τοῦ γήρατος, τοῦμεινε μιά ἀγνωστὴ ἱκανοποίησι. Ἀκόμα καί ἡ πρώτη τῆς ὀπεράς του «Jenufa» στό Βrűnn τὸ 1904 δέν ἦταν παρά μιά ἐπιτυχία περιορισμένη, χωρὶς ἠχώ, καί μονάχα ἐπαρχιακῆ. Μόλις σὺν τὸ 1918, ἀφοῦ τὸ ἔργο παρουσιάστηκε στήν Πράγα—ὁ Γιάντασεκ εἶχε μῆν ἐν τῷ μεταξὺ στὰ 62 τοῦ χρόνια—ἡ ὀπερα ἀπόκτησε τήν πλήρη τῆς ἀναγνώρισι καί θεωρήθηκε πιά «παγκόσμια ἐπιτυχία». Μονομιᾶς τὸ μέχρι τῆς χθῆς ἀγνωστο ὄνομά του βρίσκειται σ' ὅλα τὰ στόματα. Ἡ μιά ἐνδειξι τιμῆς ἀκολουθεῖ τήν ἄλλη. Τά ἔργα του πέρνουν μιά θέσι διακεκριμένη σέ προγράμματα διεθνῶν ἐορτῶν! Τὸ κρατικόν Ὀδεῖον τῆς Πράγας τόν ὀνομάζει τιμῆς ἔνεκα Δόκτορα. Τὸ ἀναντίρρητο γεγονός, ὅτι οἱ μεγαλοφυεῖς τοῦ δημιουργίας, καί σήμερα ἀκόμη, ἔνα τέταρτον αἰῶνος μετὰ τὸν θάνατό του, δέν ἔχασαν οὔτε ἕνα ἐλάχιστο ποσοστὸ ἀπὸ τήν αἴγλη του καί κατορθώνουνα μᾶς συγκινοῦν ὅσο δυνατὰ συγκινοῦσαν καί τότε τὸ κοινὸ του καί νάρχονται σέ ἄμεση ἐπαφή μέ τόν σημερινὸ μας ψυχικὸ κόσμον, πιστοποιοῦν καί οἱ ἐπανελημμένες ἐρμηνείες του σ' ὅλον τόν κόσμον—τίς περασμένες ἐβδομάδες—ἐρμηνείες, πού σφησαν παντοῦ τίς ζωηρότερες καί βαθύτερες ἐντυπώσεις σ' ὅλους ἐκείνους, πού εὐτύχησαν νά τίς παρακολουθήσουν.